

Долгополова Л. А.,

Київський національний лінгвістичний університет

ІНФІНІТИВ У ФУНКЦІЇ ПРЕДИКАТА

У статті розглянуто особливості функціонування інфінітива в ролі предиката в сучасній німецькій мові; визначено специфіку морфо синтаксичних ознак складного присудка; взаємовідношень інфінітива з суб'єктом його дії.

Ключові слова: інфінітив, предикат, предикатно-аргументна структура.

The article deals with specific functioning of infinitive as the predicate in Modern German; the peculiarity of the morphological and syntactical signs of the complex predicate and correlations between the infinitive and its subject are considered.

Keys words: infinitive, predicate-argument structure, predicate.

Питання синтаксичних ролей певної граматичної форми у сучасній лінгвістиці набуває особливого інтересу в межах генеративної граматики, яка досліджує синтаксичну організацію мовлення під кутом зору універсальних принципів і параметрів природних мов, моделей глибинних синтаксичних структур, правил трансформації їх у поверхневі структури.

Об'єктом даного дослідження є інфінітив у сучасній німецькій мові. Орієнтованість аналізу на його предикатну функцію дозволяє зосередитися на характеристиках інфінітива як частини складного присудка та його взаємовідношень з комплементами.

Метою дослідження є визначення морфосинтаксичних ознак елементів складного дієслівного присудка за участю інфінітива і зв'язку останнього з іншими членами речення; **актуальність** статті обумовлена поширеним інтересом сучасних синтаксичних студій до вивчення організації глибинної і поверхневої структур окремих мов.

Відомо, що інфінітив належить до одиниць, здатних виконувати різноманітні функції в реченні, в тому числі й предиката. Предикат відносять до центрального компонента речення, який виражає зміст події як процес, відношення, ознаку, притаманні певному суб'єктові [1, с. 487]. У німецькій мові він позначається дієсловом у фінітній формі або конструкторією, елементами якою є фінітне дієслово. Інфінітив складає другу частину складного дієслівного присудку. Розглянемо приклад:

(i) *Ich möchte Bulgarien kennen lernen.*

• Я хотів би ознайомитися з Болгарією.

Речення містить зовнішній аргумент *ich* та предикат, у складі якого модальне дієслово *möchte* є допоміжним (ауксиліярним) (Aux), а інфінітив *kennen lernen* – основне повнозначне дієслово. Елемент речення

“*Bulgarien*” функціонує як внутрішній аргумент у семантичній ролі пацієнса. Якщо допоміжне дієслово має маркери необхідних граматичних значень (особа, число, час, стан, спосіб) і виражає модальність (у нашому випадку – бажання), то інфінітив несе основне смислове навантаження і має зовнішній аргумент *Bulgarien*.

Предикатно-аргументна структура речення має такий вигляд:

[S *ich* [Vaux *mögen* [S inf [O *Bulgarien*] V inf *kennen lernen*]]

Набір ауксиліарних дієслів у сучасній німецькій мові досить великий. До нього належать не тільки модальні дієслова, копулятивні дієслова *werden*, *sein*, *haben*, а також напівмодальні. У поєднанні з ними інфінітив здатний функціонувати як частина складного дієслівного присудка.

Інфінітив у таких реченнях займає переважно фінальну позицію, але у разі певних комунікативних потреб може міститися у початковій позиції: *ich will lesen* – *Lesen will ich*.

Характерною ознакою присудка є його граматична координація і семантичне узгодження з підметом речення. У випадку зі складним дієслівним присудком обидві ознаки виявляють неоднозначний характер. Речення такого типу характеризуються одно– або різноsubj'єктністю. Причина такого оформлення лежить у семантиці ауксиліарних дієслів. Так, за допомогою модальних дієслів мовець може не тільки продемонструвати тип модального відношення між subj'єктом і дією інфінітива (можливість, необхідність та ін.), а й оцінити реальність дії як припущення або чуже твердження. У першому випадку мова йде про *об'єктивну модальність*, у другому – *суб'єктивну*. Цей факт впливає на взаємовідношення subj'єкта, з одного боку, й інфінітива / фінітного дієслова – з другого боку [3, с. 131]:

- об'єктивна модальність subj'єктивна модальність
- subj'єкт інфінітив мод. дієслово subj'єкт інфінітив мод. дієслово

При трансформації речення із суб'єктивною модальністю виявляються еквівалентними підрядному реченню зі сполучником *dass*:

(ii) *Er will vor dem Vorfall nichts bemerkt haben.*

– *Er behauptet, dass er von dem Vorfall nichts bemerkt habe.*

Він твердить, що він перед пригодою нічого не помітив.

(iii) *Er muss krank sein.*

– *Er ist vermutlich krank.*

– *Ich vermute, dass er krank ist.*

Він, мабуть, хворий (Я припускаю, що він хворий).

Subj'єкт головного речення може збігатися із subj'єктом інфінітивної дії (ii) або вони можуть різнитися (iii). В останньому прикладі subj'єкт інфінітивної дії (*ich*) виявляється латентним. Це мовець, якому належить оцінка події (припущення).

Суб'єктивна модальність притаманна модальним дієсловом *dürfen*, *mögen*, *können* зі значенням припущення, а також *wollen*, *sollen* зі значенням чужого твердження; модально-темпоральній конструкції *Futur I* і *II* зі значенням припущення; інфінітивній конструкції *sein* + *zu* + *Infinitiv* зі значенням необхідності, наказу:

(iv) *Die Arbeit ist unbedingt in einer Woche zu erledigen.*

– *Die Arbeit muss unbedingt in einer Woche erledigt werden.*

– *Man fordert (sagt), man erledigt die Arbeit in einer Woche.*

– Роботу необхідно виконати за тиждень.

Уживання модальних дієслів та інфінітивів при суб'єктивній модальності пов'язане з морфосинтаксичними обмеженнями. За спостереженнями Г. Хельбіга і І. Буші, модальні дієслова виступають виключно у часових формах *Präsens* і *Präteritum*; при цьому дієслова *mögen*, *sollen*, *wollen* уживаються в активному стані, а *dürfen* – у пасивному. Обмеження для повнозначних дієслів у формі інфінітива стосуються лексичного значення і форми: можливе вживання тільки дуративних дієслів та дієслова *sein*, причому частіше вони мають форму *Infinitiv II* [3, с. 136].

Значення об'єктивної модальності передають модальні дієслова сучасної німецької мови *dürfen*, *können*, *mögen*, *müssen*, *sollen*, *wollen*, відрізняючись одне від другого різними відтінками модальності. У ролі допоміжних дієслів, які формально й семантично утворюють з інфінітивом один предикативний комплекс, функціонують дієслова, відомі у лінгвістиці як *напівмодальні*, або *модифіковані* [2, с. 92]: *bleiben*, *brauchen*, *scheinen*, *bekommen*, *belieben*, *drohen*, *gedenken*, *kommen*, *pflügen*, *suchen*, *verstehen*, *wissen*, напр.:

(v) *Er versteht sich zu benehmen.*

– *Er kann sich benehmen.*

– Він може поводитись (добре).

Як конкурентна форма модальних дієслів зі значенням необхідності вживається інфінітивна конструкція *haben* + *zu* + *Infinitiv*, де інфінітив також є частиною предиката:

(vi) *Ich habe mit dir zu reden.*

– *Ich muss mit dir reden.*

– Мені необхідно поговорити з тобою.

У реченнях з аналітичними конструкціями *Futur I* і *II* зі значенням модального майбутнього, кондиціоналіса I і II інфінітив також виконує функцію предиката. При трансформації аналітична конструкція еквівалентна простому фінітному дієслову у відповідній граматичній формі:

(vii) *Er würde kommen.*

– *Er käme.*

– Він би пришов.

Таким чином, ми можемо окреслити коло фінітних дієслів, що утворюють з інфінітивом одне предикатне ціле:

- Модальні дієслова з об'єктивною й суб'єктивною модальністю: *sollen, wollen, können, müssen, dürfen, mögen*;

- Дієслова, які отримують у певній ситуації модальне значення (напів-модальні, модифіковані): *bleiben, brauchen, scheinen, bekommen, belieben, drohen, gedenken, kommen, pflegen, suchen, verstehen, wissen*;

- Інфінітивна конструкція з модальним значенням необхідності *haben + zu + Infinitiv*;

- Аналітичні конструкції *Futur I і II* та кондиціоналіса I і II.

Інфінітив у ролі предиката зберігає аргументне оточення (*mit dir reden*) (v), яке розміщується між фінітним дієсловом та інфінітивом.

Предикатна функція інфінітива свідчить насамперед про тісний зв'язок із фінітним дієсловом. Обидві форми утворюють рамкову конструкцію, де фінітна форма міститься на початку, а інфінітивна – у фінальній позиції. Їм притаманні спільні дієслівні ознаки, такі як збереження валентності, певні граматичні значення, наявність зв'язку із суб'єктом дії. Остання ознака виражається у формі неоднаково: фінітна форма потребує узгодження в особі та числі: інфінітиву ці властивості непритаманні. Суб'єкт інфінітива частіше має латентний характер. Обидві форми як елементи складного предиката зазнають певних семантико-морфологічних обмежень.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні особливостей інших синтаксичних функцій інфінітива, їх порівнянні й встановленні специфіки.

Література:

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.

2. DUDEN: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Hrsg. von der Dudenredaktion. Bearb. von P. Eisenberg... – 6., neu bearb. Aufl. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1998. – 912 s.

3. Helbig G., Buscha, J. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. – 19. Aufl. – Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt, Verl. Enzyklopädie, 1999. – 736 s.

ПЕРЕЛІК СИМВОЛІВ

O – додаток

S – речення

S inf – інфінітивна клауза

Vaux – допоміжне дієслово

V inf – інфінітив